

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ГІДОРА Алла Леонідівна

УДК 81'340/113.1: 811.111/112/133/161

**ТЕРМІНОСИСТЕМИ ПРАВОВИХ АКТІВ ЄС
(НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ, НІМЕЦЬКОЇ, ФРАНЦУЗЬКОЇ ТА
УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)**

10.02.15 – загальне мовознавство

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Одеса – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі германської філології та перекладу Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
Кияк Тарас Романович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри германської філології та
перекладу.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Карпенко Олена Юріївна,
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова,
завідувач кафедри граматики англійської мови;

кандидат філологічних наук
Головнюва-Коппа Ольга Олексіївна,
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили,
завідувач кафедри теорії та практики перекладу
з англійської мови.

Захист відбудеться «30» червня 2017 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 41.053.05 Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65045, м. Одеса, вул. Єврейська, 25.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розісланий «29» травня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т. А. Дружина

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Роботу присвячено комплексному дослідженню терміносистем правових актів **Європейського Союзу (ЄС)** на матеріалі англійської, німецької, французької та української мов.

Інтеграційні процеси, які відбуваються у зовнішній політиці України в умовах сьогодення, знаходять своє відображення у лексичному фонді мови, зокрема у термінології. Особливу уваги слід приділяти запозиченню нової термінології, що зумовлюється прагненням українського народу до вступу в Європейський Союз.

Законодавство України швидкими темпами гармонізується та уніфікується до правової системи ЄС. Саме тому комплексне дослідження терміносистем правових актів ЄС на матеріалі основних мов ЄС (англійської, німецької, французької) та української мови набуває важливого значення.

Дослідження правових актів ЄС відображено в дослідженнях вітчизняних (В. І. Романченко, О. І. Чередниченко, О. А. Шаблій) та іноземних науковців (J. Born, P. Berteloot, K. Gibova та ін.) на матеріалі окремих мов, а також з позицій перекладознавства (Д. С. Касяненко, R. Stolze). Процес упорядкування термінології відбувається в результаті взаємодії різних мов, особливо під впливом англійської та французької як офіційних мов ЄС.

З появою певної реалії або явища у системі права ЄС конструюються нові одиниці на їх позначення. Оскільки основною тенденцією розвитку європейського суспільства є інтеграція, національно-культурна специфіка мінімізована у терміносистемах відповідних мов. У структурі ЄС функціонує ціла система інститутів, процедур і норм, що знаходить відображення у фаховій комунікації у формі розширення та виникнення відповідних терміноодиниць.

Актуальність дослідження зумовлено спрямуванням мовознавчих студій на вивчення процесів термінотворення в період інтеграційних процесів; необхідністю встановлення співвідношення мови і культури у сучасному мовознавстві; визначення тенденцій в упорядкуванні терміносистем правових актів ЄС; вивчення фахової комунікації в умовах європейської інтеграції, гармонізації терміносистем європейських мов; систематизації поповнення термінологічної сфери ЄС.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Київського національного університету імені Тараса Шевченка з теми «Україна і сучасний світ: міжмовний та міжкультурний діалог» (номер державної реєстрації – 0116U004823). Автором досліджувалися терміносистем правових актів ЄС на матеріалі англійської, німецької, французької та української мов. Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол від 14.06.2016 р. № 12).

Мета дослідження – виявити й обґрунтувати особливості терміносистем правових актів ЄС в англійській, німецькій, французькій та українській мовах.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі **завдання**:

1) схарактеризувати правову систему ЄС у сучасних гуманітарних розвідках;

2) дослідити правові акти у системі фахової мови права ЄС;

3) описати жанрово-стильові риси правових актів ЄС;

4) окреслити тенденцію до мовної економії у фахових текстах ЄС;

5) вдосконалити методику дослідження правових актів ЄС на матеріалі англійської, французької, німецької та української мов;

6) схарактеризувати екстралінгвальну та вербальну організацію правових актів ЄС на матеріалі англійської, німецької, французької та української мов;

7) визначити термінологічну лексику як складову фахових правових текстів ЄС;

8) дослідити продуктивні словотвірні моделі та структурні типи термінів у межах терміносистеми правових актів ЄС;

9) проілюструвати можливості кореляції та адаптації українського правничого поля до сучасних юридичних тенденцій ЄС.

Об'єкт дослідження – терміносистеми правових актів ЄС.

Предмет дослідження – лінгвістичні особливості фахової лексики у межах терміносистем правових актів ЄС.

Матеріалом дослідження слугували фахові тексти права ЄС загальним обсягом 3314 сторінок: англійський та український тексти Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part / Угода про Асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом і його державами-членами, з другого боку обсягом кожний 903 сторінки, нормативні документи ЄС (французькою, німецькою, англійською та українською мовами) кожний 377 сторінок (Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council of October 2005 on the prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering and terrorist financing / Директива 2005/60/ЄС Європейського парламенту та Ради ЄС від 26 жовтня 2005 року про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та фінансування тероризму / RICHTLINIE 2005/60/EG DES EUROPÄISCHEN PARLAMENTS UND DES RATES vom 26. Oktober 2005 zur Verhinderung der Nutzung des Finanzsystems zum Zwecke der Geldwäsche und der Terrorismusfinanzierung / DIRECTIVE 2005/60/CE DU PARLEMENT EUROPÉEN ET DU CONSEIL du 26 octobre 2005 relative à la prévention de l'utilisation du système financier aux fins du blanchiment de capitaux et du financement du terrorisme, Директива 2009/110/ЄС Європейського парламенту та Ради ЄС від вересня 2009 року про започаткування, здійснення та пруденційний нагляд за діяльністю установ, що працюють з електронними грошима, що вносить зміни до Директив 2005/60/ЄС та 2006/48/ЄС і припиняє дію Директиви 2000/46/ЄС / Directive 2009/110/EC of the European Parliament and of the Council of 16 September 2009 on the taking up, pursuit and prudential supervision of the business of electronic money institutions amending Directives 2005/60/EC and 2006/48/EC and repealing Directive 2000/46/EC / RICHTLINIEN RICHTLINIE 2009/110/EG DES EUROPÄISCHEN PARLAMENTS UND DES RATES vom 16. September 2009 über die Aufnahme, Ausübung und Beaufsichtigung der Tätigkeit von E-Geld-

Instituten, zur Änderung der Richtlinien 2005/60/EG und 2006/48/EG sowie zur Aufhebung der Richtlinie 2000/46/EG / DIRECTIVES DIRECTIVE 2009/110/CE DU PARLEMENT EUROPÉEN ET DU CONSEIL du 16 septembre 2009 concernant l'accès à l'activité des établissements de monnaie électronique et son exercice ainsi que la surveillance prudentielle de ces établissements, modifiant les directives 2005/60/CE et 2006/48/CE et abrogeant la directive 2000/46/CE, Consolidated Versions of the Treaty of European Union and the Treaty of the Functioning of the European Union / VERTRAG ÜBER DIE ARBEITSWEISE DER EUROPÄISCHEN UNION (KONSOLIDIERTE FASSUNG) / TRAITÉ SUR LE FONCTIONNEMENT DE L'UNION EUROPÉENNE (VERSION CONSOLIDÉE) / Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу (2010/C 83/01), англо-французько-німецько-український словник термінології Європейського Союзу, глосарій термінів права ЄС англійською, українською та російськими мовами, двомовні та багатомовні словники. Корпус термінів правових актів ЄС складає 7900 одиниць, серед яких англійських та українських – по 2500, а німецьких та французьких – по 1450.

Комплексна **методика дослідження** базується на інтегративному системному методологічному підході, згідно з яким терміносистема права ЄС є мовною моделлю відповідної спеціальної сфери, основною характеристикою якої є системність (мовна, логічна, термінознавча). Такий підхід зумовив вибір належних методів і прийомів: *методу наскрізної вибірки* – для виявлення термінів, що позначають поняття правової системи ЄС, з правових актів ЄС та лексикографічних джерел; *компонентного аналізу* – для дослідження змістовної сторони термінів права ЄС; *аналізу словникових дефініцій* – для встановлення диференційних ознак значення термінів права ЄС; *описового методу* – для узагальнення та систематизації отриманих даних; *методу семного аналізу* – для встановлення тотожностей і відмінностей у семантиці термінів; *дистрибутивного аналізу* – для визначення моделей утворення терміносполучень у межах терміносистеми права ЄС; *структурного методу* – для визначення словотвірних моделей, за якими утворюються терміни права ЄС. Кількісний аналіз здійснювався на різних етапах дослідження для визначення універсальності або специфічності процесів та явищ у терміносистемі права ЄС.

Наукова новизна полягає в систематизації термінів правових актів ЄС за структурними й семантичними показниками. *Вперше* схарактеризовано інформативність фахових текстів права ЄС через показники ентропії; виявлено типи термінологічних паралелей у межах терміносистеми правових актів ЄС на матеріалі англійської, німецької, французької та українських мов; встановлено закономірності відтворення процесів європейської інтеграції на матеріалі англійської, німецької, французької та української мов; визначено співвідношення фахової лексики правових актів ЄС і понятійної системи права ЄС; охарактеризовано засоби вираження співвідношення когерентності в правових актах ЄС; введено поняття «фахова екстралінгвістика».

Теоретичне значення роботи полягає у внескові до загального мовознавства, лінгвістики фахових мов, термінознавства, словотвору, синтаксису й семантики, положень про фахову мову; з'ясуванні специфіки

терміносистем правових актів ЄС; описі інтеграційних процесів, що відбуваються на мовних рівнях досліджуваних мов у сфері фахової комунікації. Результати мовних (лексичних, морфологічних, синтаксичних) і стилістичних досліджень правових актів ЄС слугують вагомим внеском до розроблення стандартів щодо вдосконалення стильових і мовних аспектів фахових текстів ЄС; розв'язання мовно-термінологічних проблем; наближення україномовних правових документів до стандартів ЄС.

Практичне значення роботи. Одержані результати та висновки можуть бути використані у курсах із загального мовознавства (розділи «Семантика», «Термінознавство», «Типологія лексичних систем»), спецкурсі «Терміносистема правових актів ЄС», а також на практичних заняттях з практики перекладу у вищих навчальних закладах. Фактичний матеріал може бути використаний у лексикографічній практиці для укладання галузевих, перекладних та ідеографічних словників двох і більше мов.

Апробацію основних положень й результатів дослідження представлено у доповідях на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях, серед яких сім – міжнародні: IV Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Філологія XXI століття: теорія, практика, перспективи» (Одеса, 2015), I Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих учених «Гуманітарний та інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих учених» (Одеса, 2015), III Міжнародна науково-практична конференції «Етнос, мова та культура: минуле, сьогодення, майбутнє» (Львів, 2016), X Міжнародна науково-практична конференція «Мова і світ: дослідження та викладання» (Кіровоград, 2016), Міжнародна наукова конференція «Україна і сучасний світ: міжмовний та міжкультурний діалог» (Київ, 2016), IX Міжнародна наукова конференція «Актуальні проблеми термінології, перекладу і філології: виклики та перспективи» (Чернівці, 2016), VIII Міжнародна науково-практична конференція «Мова. Культура. Комунікація: поширення інтегративних тенденцій у сучасних дослідженнях мов і літератур» (Чернігів, 2017), одна всеукраїнська: «Сучасний стан і перспективи лінгвістичних досліджень та проблеми перекладу» (Житомир, 2017), а також на семінарах для науковців кафедри теорії, історії держави і права Чернівецького юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія» та кафедри германської філології та перекладу Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Публікації. Проблематику, теоретичні та практичні результати дисертаційного дослідження викладено в 8 наукових публікаціях: 5 статей, опублікованих у фахових наукових виданнях, визначених МОН України, 2 статті – у наукових періодичних виданнях інших держав, а також 1 стаття – у збірнику наукових праць України.

Структура дисертації. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, чотирьох розділів з висновками до них, загальних висновків, списку джерел використаної літератури (231 позиція), списку лексикографічних джерел та довідкової літератури (28), списку ілюстративного матеріалу (22 позиції),

додатків (А, Б, В, Г, Д) та глосарію. Загальний обсяг дисертації становить 265 сторінок, з них обсяг основного тексту – 171 сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, сформульовано мету та завдання, визначено методи дослідження, розкрито наукову новизну, визначено об'єкт, предмет дослідження, його теоретичне і практичне значення, а також сформульовано основні положення, які виносяться на захист, наведено відомості про апробацію, структуру та обсяг дисертаційної праці.

У першому розділі «Теоретичні засади дослідження терміносистеми правових актів ЄС» схарактеризовано особливості фахової мови ЄС, з'ясовано місце правових актів у складі фахової мови права ЄС, досліджено жанрово-стильові особливості правових актів ЄС, описано специфіку термінології ЄС як інтеграційної терміносистеми, визначено тенденції до мовної економії у фахових текстах ЄС.

У першому підрозділі «Поняття правової системи ЄС у сучасних гуманітарних розвідках» підкреслено роль інтеграційних процесів, що відбуваються у відносинах між Україною та ЄС саме зараз. Термінологія Європейського Союзу формувалася з огляду не на одну мову. Нинішній Європейський Союз, що об'єднує 28 європейських країн, має 24 офіційні мови, кожна з яких відображає частину багатой та різноманітної культури ЄС, тому необхідно шукати лінгвістичний компроміс, якого можна досягти лише через порівняння терміносистем англійської, французької, німецької та української мов.

Поняття фахової мови вперше трактують у німецькій лінгвістиці «Fachsprache». За визначенням Л. Гоффманна, фахова мова є сукупністю усіх мовних засобів, які використовують у спеціально окресленій комунікативній сфері для досягнення порозуміння між усіма фахівцями галузі. Вітчизняні дослідники характеризують фахові мови як цілісну комунікативно-галузеву підсистему літературної мови з набором характерних лінгвостилістичних і структурно-жанрових ознак, зумовлених специфікою правової сфери та комунікативно-професійними потребами в ній (Н. В. Артикуца). Сучасні процеси в суспільстві не залишають осторонь євроінтеграційні феномени, які стають об'єктом дослідження лінгвістичних студій. Під мовою Євросоюзу розуміють її фаховість як на термінологічному, так і на поняттевому рівнях, що визначається чіткими межами її застосування, обмеженим колом адресатів. Європейська норма, викладена в правових актах єдина для всіх держав-членів (Д. С. Коробейнікова). Мова права ЄС – специфічна для опису й обслуговування діяльності Євросоюзу, для передавання нових європейських правових реалій. Погоджуючись із С. М. Куракіною, можна сказати, що специфіка цієї мови зумовлена передусім необхідністю регулювати відносини великої кількості держав, що мають різні політичні, економічні, культурні, правові традиції.

Місце та значення мови ЄС у системі фахових мов перебувають у центрі термінознавчих розвідок (О. І. Чередниченко, В. І. Романченко, Д. С. Касяненко). Фаховий текст визначено як мовленнєву реалізацію фахової мови, останні представлені правовими актами ЄС. Їх публікують офіційними й робочими мовами, здебільшого це англійська, французька та німецька як загальні процедурні мови. Відповідно до міркувань Д. С. Касяненко, під **правовим текстом ЄС** розуміємо *мовленнєвий твір, який функціонує у сфері фахової комунікації правників у ЄС та за його межами*. Мультилінгвізм визначено як одну з ключових характеристик ЄС (Н. П. Карпчук, Roig V. Gasull, Th. Schilling).

Крім «первинного права», як законодавчу базу ЄС утворюють акти вторинного права – нормативні акти обов'язкової сили різних типів, різної правової сили, різної сфери дії, різного порядку імплементації та застосування їх державами-членами. До них належать – регламенти, рішення, міжнародні договори, директиви. Особливості формування, наповнення, види та структура правових актів ЄС важливі дослідження лінгвальних і невербальних чинників їх організації, що більш детально охарактеризовано в третьому розділі дослідження.

У другому підрозділі **«Еволюція поглядів на трактування понять «термін», «термінологія» і «терміносистема»** розглянуто основні підходи до визначення основних категорій термінознавства, що вивчає терміни, термінологію й терміносистеми, закономірності їх створення та функціонування (Л. А. Васенко).

Термінологія – основа фахової комунікації та будь-якої професійної інформації (Д. С. Касяненко). Сьогодні вчені зосереджують увагу на тому, «щоб правовий текст, особливо законодавчий, був чітким і лаконічним, бажано, аби він вмщував лише терміни» (М. Б. Вербенец). Проте ми можемо говорити про тяжіння, наближеність до того, щоб фаховий текст містив лише терміни. Дослідження фахових текстів різного гатунку засвідчують, що вони містять загальноживану лексику, яка найбільш репрезентативна. Пропорційно значно меншу частку становлять власне терміни.

Згідно з міркуваннями О. С. Герда, «термін – це одиниця будь-якої конкретної природної або штучної мови (слово, словосполучення, аббревіатура, символ, сполучення слова та літер-символів, сполучення слова та цифр-символів), що внаслідок особливої свідомої колективної домовленості має спеціальне термінологічне значення, яке може бути виражене або в словесній формі, або в тому чи в тому формалізованому вигляді й досить вичерпно та точно виражає основні, істотні на цьому рівні розвитку науки й техніки ознаки відповідного поняття.

Сукупність термінів певної галузі утворює її **термінологію**. Суть терміна як особливої одиниці характеризують через систему ознак, які його описують. У сучасному термінознавстві більшість дослідників (Л. А. Васенко, А. В. Суперанська, Е. Ф. Скороходько, Ю. О. Карпенко) виокремлює низку **ознак термінів**: системність, однозначність, умотивованість, точність, відсутність синонімів, чітка окресленість значення – базованість, поширеність

серед фахівців, нейтральність, відсутність емоційно-експресивного забарвлення, інтернаціональний характер, нормоцентричність, функціональність, узагальнювальність.

Дослідження термінології ЄС в англійській, німецькій та французькій мовах сприяє унормуванню термінології права ЄС, міжнародній стандартизації термінів; дотриманню єдності термінології, її несуперечливості й логічної впорядкованості, відповідності національним і міжнародним термінологічним стандартам.

У широкому розумінні **термінологією права ЄС** вважають усі слова або словосполучення, за допомогою яких у текстах правових актів позначають спеціальні поняття. Фахівці з термінознавства називають обов'язковою ознакою правового терміна наявність чітко окресленого змісту поняття у формі правової дефініції. Для дослідження терміносистеми правових актів ЄС важливою є теза про те, що терміносистема представлена в певному сенсі як інформаційна мова визначеної сфери (В. М. Лейчик). Згідно з міркуваннями Р. І. Дудка, трактуємо **терміносистему** як чітко окреслену систему ієрархічно взаємопов'язаних понять певної спеціальної / професійної галузі відповідно до її концептуального апарату.

У третьому підрозділі «Правові акти ЄС як об'єкт лінгвістичних студій» визначено жанрові та стилістичні ознаки правових актів ЄС. Основним функціональним стилем, яким послуговується фахова мова права ЄС є офіційно-діловий. Правові акти ЄС (директиви, договори, угоди тощо) належать до законодавчого жанрового підстилю. Із позицій лінгвістики **правовий акт** витлумачуємо як повідомлення, об'єктивоване у вигляді офіційного документа, що складається з певних блоків, об'єднаних різними типами лексичного, граматичного й логічного типів зв'язку, має модальний характер та прагматичну настанову (І. Р. Гальперін).

Специфічними рисами фахових текстів правових актів ЄС є іменниковий характер тексту, темо-рема-тичний поділ речення (переважно препозиційне розташування), модальність (вираження обов'язковості, необхідності, зобов'язання тощо), синтаксичний і лексичний повтори, паралелізм (у межах як одного речення, так і текстового фрагмента).

Лексичний повтор сприяє посиленню уніфікації, що є характерною ознакою паралелізму, оскільки повтор лише увиразнює симетрію синтаксично паралельних конструкцій (Н. Є. [Коваль](#)). Такі види повторів привносять у текст додаткову інформацію, що сприяє подальшій актуалізації висловлювання.

Однією з ознак інтеграційності фахової лексики терміносистеми правових актів ЄС є тенденція до уніфікації термінів, це поширюється на прості терміни (англ. *agency*, фр. *agence*, нім. *Agentur*, укр. *агенція*); терміни-символи (англ. *Agenda 2000*, фр. *Agenda 2000*, нім. *Agenda 2000*, укр. *Порядок денний 2000*; *Програма 2000*), терміни-аббревіатури (англ. *CEFTA (Central European Free Trade Agreement)*; фр. *ALEC (Eaccord de libre-echange centre-europeen)*; нім. *CEFTA (Zentraleuropaisches Freihandelsabkommen)*, укр. *ЦЕФТА (Центральноєвропейська угода про вільну торгівлю)*).

До причин наявності спільних елементів лексики в більшості європейських мов є так званий пан'європейський елемент, тобто спорідненість індоєвропейських мов, що позначається на зовнішній схожості багатьох лексичних елементів. Причинами явища паралелізму є здебільшого контакти з іншими країнами, запозичення, міжнародні угоди. Визначальним критерієм для *паралелізму термінів* слугує мовна стандартизація в міжнародних мовах науки й техніки (М. С. Дорофєєва). На підставі аналізу терміноелемента англ. *original*, укр. *оригінальний* можна констатувати наявність повної термінологічної паралелі в значенні *оригінальний (зроблений самостійно)* та хибної термінологічної паралелі – англ. *original* у значенні *перший*. Українські лексикографічні джерела не фіксують останнього значення.

Мовна економія як один з універсальних процесів притаманний більшості мов. Засобами мовної економії у фахових правових текстах ЄС здебільшого є синкретизм, представлений на лексичному рівні полісемією термінів та аббревіація.

Отже, під мовою права ЄС розуміють її фаховість як на термінологічному, так і на поняттєвому рівнях, що регламентовано чіткими межами її застосування у професійно замкнутій сфері комунікації для досягнення порозуміння між фахівцями цієї галузі. Правові акти ЄС є обов'язковими до використання всіх держав-членів. У правових актах ЄС термінологічна розбалансованість, неоднорідність понять та написання різними мовами не впливають на їх однакову юридичну силу.

У другому розділі «**Методологічні засади дослідження терміносистеми правових актів ЄС**» визначено основні принципи формування терміносистеми, увага зосереджена на комплексному вивченні терміносистем правових актів ЄС використано такі методи наукового аналізу: структурний, зіставний, компонентний, метод семного аналізу словникових дефініцій, метод словотворчого аналізу слова, контекстуальний аналіз, описовий метод, а також метод кількісного, дефініційного та дистрибутивного аналізу.

Застосування обраних методів уможливило визначення правових актів у системі фахової мови права ЄС; опис еволюції поглядів на витлумачення понять «термін», «термінологія», «терміносистема»; характеристику жанрово-стильових рис правових актів ЄС; виявлення специфіки термінології правових актів ЄС як інтеграційної терміносистеми; зіставлення екстралінгвальної та лінгвальної організації правових актів ЄС, написаних англійською, німецькою, французькою та українською мовами; визначення лексико-термінологічного складу правових актів ЄС; дослідження словотвірних та структурних моделей, на основі яких побудована фахова лексика правових актів ЄС.

Обраний теоретичний структурно-семантичний напрям наукового пошуку з позицій основних положень про мову та право, теорії номінації, загальної теорії терміна й термінології, а також теорії зіставного вивчення терміносистем виявився ефективним у комплексному дослідженні правових актів ЄС загалом та в студіюванні природи термінів як знаків спеціальних понять, дериваційного потенціалу термінологічної лексики, екстралінгвальної й лінгвальної організації правових актів ЄС, фахової лексики правових актів ЄС.

У третьому розділі «Екстралінгвальна та вербальна організація правових актів ЄС» досліджено «архітектоніку» правових актів ЄС і схарактеризовано лінгвальні засоби на різних мовних рівнях, подано інформаційну характеристику правових текстів ЄС, визначено засоби вираження когерентності в правових актах ЄС.

У першому підрозділі «Архітектоніка» правових актів ЄС» визначено екстралінгвальну організацію правових актів ЄС, яка може варіюватися залежно від обсягу та змісту правового документа. Угода про Асоціацію між Україною та ЄС, директиви ЄС та інші правові акти складаються з преамбули (вступної частини), глав, секцій, статей, частин, пунктів, прикінцевих положень.

Назва статей правового акту відображає їхній зміст. У фахових текстах досліджуваних Директив Європейського парламенту та Ради ЄС статті пронумеровані та мають назви. До більшості директив долучені також додатки. Досліджено застосування різних типів шрифтів та інших графічних елементів як невід'ємної частини структури фахового правового документа ЄС. Структурованості, чіткості й об'єктивності викладу матеріалу досягають передусім на рівні тексту, фрагменту тексту або абзацу.

У другому підрозділі «Інформаційна характеристика правових текстів ЄС» схарактеризовано ентропію фахового тексту як його важливу інформаційну характеристику. Кількість інформації в тексті пов'язана з імовірністю: що більш передбачуваний варіант, то менш інформативним він є та навпаки (Т. П. Андрієнко).

За Ю. Лотманом, ентропію фахового тексту оцінюємо через кількісний підрахунок інформаційно-навантажених мовних одиниць на загальну кількість слів у тексті (h_1) та кількість варіантів вираження смислу в тому самому фрагменті тексту (h_2). h_1 – це кількість слів, які не є автоматично передбачуваними в тексті; h_2 – кількість можливих варіантів вираження того самого змісту кожного елемента тексту (синоніми, перифрази та ін.); h_0 – відсутність варіантів.

Таблиця 1

Ентропія фахових текстів права ЄС

	Англ.	Фр.	Нім.	Укр.
Н	0,127	0,157	0,233	0,132
Кількість слів	258	229	214	227

Фахові тексти права ЄС прогнозовані та передбачувані, оскільки орієнтовані на стандартну структуру. Кількість слів, смисл яких може бути виражений іншими засобами без порушення стильових норм і змісту повідомлення, мінімальна. Найбільш інформативним текстом виявився німецький фаховий текст права ЄС.

У третьому підрозділі «Лінгвальні особливості правових текстів ЄС» визначено характерні особливості фахових текстів правових актів ЄС на морфологічному та синтаксичному рівнях. На морфологічному рівні констатовано іменниковий характер тексту (у діапазоні 30-40 % іменників);

широку представленість модальних конструкцій, які передають необхідність та обов'язковість виконання правових актів; пасивні конструкції у межах правових актів ЄС, які забезпечують безособовість викладу фахової інформації.

Категорія модальності представлена у фахових текстах права ЄС конструкціями, які передають необхідність, обов'язковість і нагальність виконання певних дій. Категорія модальності проаналізована на матеріалі фахових текстів Консолідованої версії договору про Європейський Союз. В англійському правовому тексті ЄС та його відповідниках німецькою, французькою та українською мовами відсоткова частка вживання модальних конструкцій розподілена так: shall – 59 %, may – 38 %, must – 1,7 %, can – 0,8 %, інші модальні дієслова 0,5%.

Синтаксичні особливості тісно пов'язані з морфологічними. Універсальною є якісна характеристика синтаксичного рівня, оскільки у фахових текстах права ЄС представлені прості та складні (сурядні й підрядні) речення. Проте специфічною вважаємо кількісну представленість і певну невідповідність простих речень в одній мові, що передані складними в іншій, та навпаки. Відсоткова репрезентація структурних типів речень у фахових текстах представлена так: прості речення в середньому – 59 %, складносурядні в середньому – 1 %, складнопідрядні – до 40 %. Поширеними типами складнопідрядних є означальні, умовні, часу й додатку. Прості речення здебільшого ускладнені відокремленими означеннями й обставинами, що виражені відповідно дієприкметниковим і дієприслівниковим зворотами, однорідними членами речення. Вияв національно специфічного констатовано на синтаксичному рівні, що зумовлює розбіжності в структурі та співвіднесеності простих і складних речень.

Одним з аспектів досліджень фахового тексту є **аналіз довжини речення**, тобто кількості слів у ньому. Речення середньої довжини найбільш точно виражають логічні судження й дають реципієнтові змогу їх добре запам'ятовувати (В. В. Синьо). Середня кількість слів у реченні фахових текстів права ЄС перебуває в діапазоні від 24,6 до 36,5: англ. – 36,1; фр. – 36,5; нім. – 32,03; укр. – 24,6. Довжина речень – більша від середнього показника.

У четвертому підрозділі «Засоби вираження когерентності в правових актах ЄС» визначено способи створення цілісності у текстовій тканині усього фахового тексту. Крім чіткості й визначеності термінології, смислової точності, правовим актам ЄС як фаховим текстам властиві інформаційна дискретність та обмежена варіативність (Г. Г. Почепцов).

Смислова дискретність характерна для правових актів ЄС, що помітна в межах дієслівних, іменникових і складно-прийменникових висловлювань. Проаналізований матеріал засвідчує, що такі синтаксичні розриви є характерною ознакою правових текстів ЄС. Основні правові положення у фахових текстах ЄС експлікуються за допомогою таких мовних засобів: модальні конструкції; форми майбутнього часу з відтінком обов'язковості синтаксичний повтор; синтаксичні розриви, складнопідрядні речення; інтертекстуальність, зокрема часові покликання, покликання на історичні

документи. У межах правових актів ЄС наявні покликання або на інші частини того самого документа, або на інші положення.

У четвертому розділі «Фахова лексика правових актів ЄС» схарактеризовано термінологічну лексику як складову фахових правових текстів ЄС, проведено структурний і словотвірний аналіз термінів правових актів ЄС, окреслено проблеми стандартизації та уніфікації сучасної терміносистеми ЄС.

У першому підрозділі «Термінологічна лексика як складник фахових правових актів ЄС» запропоновано класифікацію термінологічної лексики як складника правових актів ЄС, виокремлено тематичні групи фахової лексики ЄС.

Термінологія права ЄС співвідноситься з її понятійною системою, яка базована на національному та міжнародному праві. У запропонованому дослідженні термінологічна лексика класифікована як складник правових актів ЄС на такі групи: 1) терміни правової системи ЄС; 2) номенклатурні одиниці, що позначають назви програм, документів тощо, специфічних для фахової мови права ЄС; 3) загальнонаукові терміни, що містять терміни із загальним значенням; 4) загальнонавчана лексика.

Відповідно до тематичного критерію класифікуємо терміни правової системи ЄС на 5 груп: 1) фахова лексика на позначення приєднання або вступу до Євросоюзу; 2) фахова лексика, що позначає належність до Євросоюзу; 3) фахова лексика на позначення політики ЄС; 4) фахова лексика на позначення фінансових, економічних понять та установ; 5) фахова лексика на позначення органів, комітетів, комісій Євросоюзу.

До першої групи належить фахова лексика, яка позначає поняття та явища, пов'язані зі вступом або з приєднанням до Європейського Союзу. Ключовою одиницею цієї групи є термін англ. *accession*, фр. *d'adhésion*, нім. *Beitritt*, укр. *вступ / приєднання*; англ. *accession negotiations*, фр. *négociation d'adhésion*, нім. *Beitrittsverhandlungen*, укр. *переговори щодо вступу / приєднання; перемовини щодо вступу / приєднання*; англ. *accession to an agreement*, фр. *adhésion à un accord*, нім. *Abkommensbeitritt*, укр. *приєднання до угоди*.

Другу групу становить фахова лексика, що позначає належність до Євросоюзу, виражає євроналежність. Термінологічні одиниці цієї групи представляють основні логіко-понятійні ознаки (семи), що маркують спорідненість із діяльністю ЄС: англ. *euro area*, фр. *zone euro*, нім. *Euro-Währungsgebiet*, укр. *простір євро / зона євро*; англ. *Eurofound*, фр. *Eurofound*, нім. *Eurofound*, укр. *Європейський фонд покращення умов життя і праці*; англ. *Community body*, фр. *organisme communautaire*, нім. *EG-Behörde*, укр. *орган Спільноти*.

Третя група репрезентована фаховою лексикою на позначення політики ЄС у різних сферах діяльності (правовій, сільськогосподарській, промисловій, оборонній, медичній, транспортній тощо): англ. *common price policy*, фр. *politique commune des prix*, нім. *gemeinsame Preispolitik*, укр. *спільна цінова політика*; англ. *common transport policy*, фр. *politique commune des transports*, нім. *gemeinsame Transportpolitik*, укр. *спільна транспортна політика*;

англ. *communications policy*, фр. *politique de la communication*, нім. *Kommunikationspolitik*, укр. *інформаційна політика*.

Четверта група містить фахову лексику на позначення фінансових, економічних понять, явищ, міжнародного ринку торгівлі: англ. *credit institution*, *établissement de crédit*, нім. *Kreditinstitut*, укр. *кредитна установа*; англ. *shell bank*, фр. *société bancaire écran*, нім. *Bank-Mantelgesellschaft (shell bank)*, укр. *банк-оболонка*; англ. *financial institution*, фр. *établissement financier*, нім. *Finanzinstitut*, укр. *фінансова установа*.

У межах цієї групи зафіксовано також спеціально-технічні терміни, які відображають сферу спеціальних знань, зокрема техніки, економіки, медицини тощо: англ. *medical secrecy*, фр. *secret medical*, нім. *Arztgeheimnis*, укр. *медична таємниця*; англ. *market access*, фр. *accès au marché*, нім. *Marktzugang*, укр. *доступ до ринку*; англ. *market share*, фр. *part de marché*, нім. *Marktanteil*, укр. *частка ринку*; *ринкова частка*. Екстрагалузеві терміни набувають вузької спеціалізації й позначають певні явища та процеси у сфері фінансів й економіки Євросоюзу.

П'ята група представлена фаховою лексикою на позначення посад та органів, комітетів, комісій Євросоюзу: англ. *Committee of the Regions*, фр. *Comité des régions*, нім. *Ausschuss der Regionen*, укр. *Комітет регіонів*; англ. *Council of Europe*, фр. *Conseil de l'Europe*, нім. *Europarat*, укр. *Рада Європи*.

Ця тематична група достатньо чисельна, оскільки позначає різні органи як на національному рівні, так і на рівні держав-членів. **Номенклатурні позначення** представлені в текстах власними найменуваннями установ, органів, організацій, структурних підрозділів тощо. У межах номенклатур використовують цифрові та буквені позначення: 2007/C / 306/01, *GATT 1994*, *Programme 2000* та її відповідники в правових актах, написаними іншими європейськими мовами.

Загальнонаукові терміни охоплюють терміни із загальним значенням: англ. *multilingualism*, фр. *multilinguisme*, нім. *Mehrsprachigkeit*, укр. *багатомовність*; англ. *mobility*, фр. *mobilité*, нім. *Mobilität*, укр. *мобільність*; англ. *migration*, фр. *migration*, нім. *Migration*, укр. *міграція*.

Загальноповсякденну лексику використано для номінації дій, явищ, об'єктів та їхніх властивостей: англ. *environment*, фр. *environnement*, нім. *Umwelt*, укр. *довкілля*; англ. *activity*, фр. *activité*, нім. *Aktivität*, укр. *діяльність*; англ. *situation*, фр. *situation*, нім. *Situation*, укр. *ситуація*.

Виокремлені групи фахової лексики засвідчують, що всі сфери суспільно-політичного діяльності держав-членів пронизані євроспрямуванням, євроінтеграцією, європейським вектором розвитку.

У другому підрозділі «Словотвірний аналіз термінів правових актів ЄС» визначено основні словотвірні моделі термінів правових актів ЄС. Відповідно до структурної класифікації схарактеризовано прості та складні терміни.

Частотними способами творення простих термінів права ЄС є **афіксація**.

Частотними **суфіксами** утворення англійських правових термінів ЄС є:

-ment: *abatement, employment, enlargement*; **-(t)ion / -ition / -ation:** *taxation, approximation, brusselsization, codification, communitisation, competition, education*; **-(i)ty:** *accountability, additionality, flexicurity, subsidiarity*.

Частотними суфіксами утворення французьких правових термінів ЄС є:

-(t)ion: *intégration, concentration, approximation, taxation*;
-ité: *imputabilité, responsabilité, subsidiarité*.

Частотними суфіксами утворення німецьких правових термінів ЄС є:

-ung: *Verschmelzung, Bekämpfung, Abschöpfung, Reduzierung, Verminderung, Näherung, Annäherung, Besteuerung*; **-keit:** *Abrechenbarkeit, Zurechenbarkeit*;
-tät: *Subsidiarität*; **-schaft:** *Gemeinschaft, Unionburgerschaft*.

Частотними суфіксами утворення українських правових термінів ЄС є:

-ість: *субсидіарність, зайнятість*; **-ці:** *конкуренція*; **-юва:** *регулювання*;
-зац: *гармонізація*.

Спільними частотними префіксами утворення правових термінів ЄС є:

sub- англ. *subsidiarity*, фр. *subsidiarité*, нім. *Subsidiarität*, укр. *субсидіарність*;
co- / Ко- англ. *codification*, фр. *codification*, нім. *Kodifikation, Kodifizierung*;
 укр. *кодифікаційний*; **trans-** англ. *Transnational*, фр. *transnational*,
 нім. *Transnationalen*, укр. *транснаціональний*

Серед німецьких частотних префіксів слід також зазначити:

Ab-: *Abbau*, **An-**: *Antrag*; **Ein-**: *Eingabe, Eingang*.

Українськими частотними префіксами є

по-: *поглиблення*, **роз-**: *розширення*.

До частотних префіксів терміносистеми європейського права належать інтернаціональні префікси. У терміносистемі правових актів ЄС досліджуваних мов можна виокремити інтернаціональні префікси, що відображають різні правові й політичні процеси між державами-членами:

anti- (анти-): англ. *anti-inflationary moves*, фр. *actions anti-inflationnistes*, укр. *антиінфляційні заходи*;

de - (де -): англ. *decentralisation*, фр. *Decentralisation*, нім. *Dezentralisierung*, укр. *децентралізація*;

dis- (дис): англ. *discriminatory pricing*, фр. *tarification discriminatoire*,
 нім. *diskriminierende Preisbehandlung*, укр. *дискримінаційне ціноутворення*;

inter- (між-): англ. *United Nations Centre for International Trade Law (UNCITRAL)*, фр. *Commission des Nations unies pour le droit commercial international (CNUDCI)*, нім. *Zentrum der Vereinten Nationen für internationale Handelsrecht (UNCITRAL)*, укр. *Комісія (Центр) ООН з міжнародного торговельного права (ЮНСІТРАЛ; UNCITRAL)* тощо.

Щодо складних термінів, то вони утворюються синтаксико-морфологічним способом. У проаналізованих нами правових термінах виокремлено такі типи утворень, серед яких найпродуктивнішою є перша:

інтеграція двох іменників: N + N: англ. *benelux, stakeholder*;
 нім. *Abkommensbeitritt, Besuchsrecht, Währungsintegration, Sicherheitspolitik*.

інтеграція двох прикметників: A + A: англ. *mainstreaming, audiovisual*;

інтеграція іменника і прикметника: N + A: англ. *benchmarking*;

інтеграція прикметника й іменника: A + N: англ. *biotechnology, eurocrat*; нім. *Zolltarif, Gemeindeland, Sozialpolitik*.

У третьому підрозділі «Структурний аналіз термінів правових актів ЄС» визначено структурні типи термінів правових актів ЄС. Терміні-словосполучення складаються з кількох компонентів, вони можуть бути двокомпонентними й багатокомпонентними. До структури таких терміносполучень входять здебільшого іменники та прикметники, які цілісно виражають певне поняття правової системи ЄС: англ. *crisis management operations*, фр. *operations de gestion de crise*, нім. *Operationen zur Krisenbewältigung*, укр. *операції з урегулювання криз(и)*; англ. *cultural diversity*, фр. *diversite culturelle*, нім. *kulturelle Vielfalt*, укр. *культурне розмаїття*.

Для англійської, німецької, французької й української мов, якими написані аналізовані правові тексти ЄС, характерний різний ступінь синтетизму та аналітизму, тому продуктивність зазначених типів термінотворення неоднакова. Зафіксовано повні структурні відповідники, це стосується здебільшого термінологічних словосполучень: англ. *academic recognition*, фр. *reconnaissance academique*, нім. *akademische Anerkennung*, укр. *академічне визнання*.

Багатокомпонентні термінологічні словосполучення продуктивні в термінології ЄС: англ. *adopt common positions*, фр. *arreter des positions communes*, нім. *gemeinsame Standpunkte annehmen*, укр. *ухвалювати спільні позиції*; англ. *Advisory Committee on Vocational Training*, фр. *comite consultatif pour la formation professionnelle*, нім. *Beratender Ausschuss für Berufsausbildung*, укр. *Дорадчий комітет з професійного навчання*.

Виявлені нами в правових текстах ЄС терміни-словосполучення було диференційовано за типом їхньої структури. У правовій терміносистемі ЄС найчастіше використовують прості терміни-словосполучення, їх нараховують 75 %, найменше – складні терміни-словосполучення (25 %).

У четвертому підрозділі «Абревіація як продуктивний спосіб термінотворення фахової лексики правових актів ЄС» визначено специфіку абревіатур, які здебільшого виступають скороченнями багатокомпонентних термінів права ЄС.

Абревіатури витлумачені як складноскорочені слова, утворені з перших літер або з інших частин слів, що входять до складу назви чи поняття. Їх використовують для позначення програм діяльності, установ, органів, етапів європейського розвитку, стратегій у межах Євросоюзу. Найпоширенішими абревіатурами в правових актах ЄС є позначення назв організацій, установ та структур: англ. *OSCE – Organization for Security and Cooperation in Europe* ; фр. *OSCE – Organisation pour la sécurité et la coopération en Europe*; нім. *OSZE – Organisation für Sicherheit und Zusammenarbeit in Europa*; укр. *ОБСЄ – Організація з безпеки та співробітництва в Європі*.

У терміносистемі правових актів ЄС представлені абревіатури в поєднанні з повними й усіченими термінами: англ. *DG Employment, Social Affairs and Inclusion – DG Emploi*, фр. *affaires sociales et inclusion*, нім. *GD Beschäftigung, Soziales und Integration*; англ. *EURO-AIM (European Organisation for an Independent Audiovisual Market)*, фр. *EURO-AIM (Organisation européenne pour*

un marché de l'audiovisuel indépendant), нім. *EURO-AIM (Europäische Organisation für einen unabhängigen audiovisuellen Markt)*.

У н'ятому підрозділі «Стандартизація та уніфікація сучасної терміносистеми ЄС» схарактеризовано проблеми впорядкування, стандартизації та уніфікації термінів правових актів ЄС.

Дослідження терміносистеми правових актів ЄС дає змогу зробити деякі узагальнення щодо відповідності термінів у різних мовах.

1. Повна відповідність: англ. *Protocol*, фр. *Protocole*, нім. *Protokol*.

Укр. *протокол* як додатковий елемент Угоди про ЄС, що забезпечує докладну інформацію про реалізацію вимог угоди або таких вимог, які надто довгі для того, щоб включати їх до тексту угоди.

Англ. *harmonisation*, фр. *harmonisation*, нім. *Harmonisierung*.

Укр. «*гармонізація*» – процес координації національної політики та стандартів різних країн, але в дещо більш обмежений спосіб, ніж передбачає *апроксимація*.

2. Часткова відповідність: англ. *accession negotiations*, фр. *négociation d'adhésion*, нім. *Beitrittsverhandlungen*, укр. *переговори щодо вступу / приєднання; перемовини щодо вступу / приєднання*.

3. Безеквівалентні терміни або терміносполучення:

Europe 'à la carte' – *Європа 'à la carte'* – ступенева європейська інтеграція.

Для правової системи ЄС характерний мультилінгвізм. Синонімія та полісемія є результатом здебільшого фактору багатомовності, який притаманний Євросоюзу, що й зумовлює специфіку терміносистеми правових актів ЄС.

ВИСНОВКИ

У роботі досліджено терміносистеми правових актів ЄС на матеріалі англійської, німецької, французької та української мов. Теоретичне підґрунтя роботи становить комплекс наукових праць, що витлумачують основні положення права й мови, термінознавства, теорії терміна, теорії словотвору, зіставної семантики. Правовий акт ЄС у роботі потрактований як фаховий текст, об'єктивований у вигляді офіційного документа, що складається з певних блоків, об'єднаних різними типами лексичного, граматичного й логічного типів зв'язку, та функціонує у сфері фахової комунікації правників у ЄС та за його межами. Мови права ЄС базовані на правових системах, заснованих на різних юридичних концепціях – англосаксонського й романо-германського права. Усі лінгвістичні версії європейського законодавства мають однакову юридичну силу.

Результати дослідження довели, що понятійна система права ЄС зумовила неоднорідність її терміносистеми, елементами якої є терміни з інших галузей права та суміжних наук, здебільшого фінансово-економічної й суспільно-політичної. Водночас зафіксовано наявність власних специфічних терміноелементів у межах терміносистеми ЄС.

Визначено вербальну та екстарлінгвальну організацію правових актів ЄС. Для морфологічного рівня фахових текстів права ЄС характерна номіналізація (до 30 % іменників). Широко представлена категорія модальності, за допомогою якої вербалізується сукупність обов'язкових правил, положень тощо, які повинні виконувати всі держави-члени. Використання пасивних конструкцій сприяє безособовому викладу фахової інформації. Відсоткова репрезентація структурних типів речень у фахових текстах представлена так: прості речення – близько 59 %, складносурядні – приблизно 1 %, складнопідрядні – близько 40 %. Прості речення здебільшого ускладнені відокремленим означенням і відокремленою обставиною, що виражені відповідно дієприкметниковим і дієприслівниковим зворотами, однорідними членами речення. Поширеними типами складнопідрядних є означальні, умовні, часу й додатку. Середня кількість слів у реченні фахових текстів права ЄС перебуває в діапазоні від 24,6 до 36,5: англ. – 36,1; нім. – 32,03; фр. – 36,5; укр. – 24,6.

Підсумовано, що креолізованість правових актів виявляється у фаховій екстралінгвістиці, маркерами якої є шрифт, наявність структурних елементів та їх графічне позначення, наявність та оформлення покликань, використання іншомовних вкраплень. Покликання скеровують читача як до різних частин того самого документа, так і до інших інструментів ЄС. Запозичення (варваризми) використовують для позначення певних правових понять та як елементи коєгезії фахового тексту.

Специфіка лінгвальних і позалінгвальних маркерів правових актів ЄС в англійській, німецькій, французькій та українській мовах підтверджує загальну тенденцію євролекту до гармонізації та інтеграції в терміносистемі правових актів ЄС. Специфічність термінів правових актів ЄС полягає в тому, що найуживаніші компоненти в їхній структурі набувають специфічних значень, нових конотацій, віддалених від усталеної семантики, що відображає спільну мету європейських країн у прагненні до інтеграції.

З'ясовано, що національно специфічне виявляється на рівні термінологічних паралелей, де різноеквівалентні терміни демонструють відмінності в обсязі значення завдяки різній кількості диференційних сем, а також на синтаксичному рівні, що зумовлює розбіжності в структурі та співвіднесеності простих і складних речень.

Терміносистема мови права ЄС витлумачена як знакова модель правопорядку в ЄС. Елементами терміносистеми слугують лексичні одиниці (слова та словосполучення) конкретної фахової мови держав-членів, а структура в цілому адекватна структурі системи понять правової системи ЄС. Тенденція до мовної економії знаходить своє втілення у фахових текстах права ЄС. Основними засобами її вияву є лексичні засоби, а саме синкретизм, представлений полісемією термінів та аббревіацією.

Фахові тексти права ЄС схарактеризовані як прогнозовані та передбачувані. Кількість одиниць, значення яких може бути виражене іншими засобами без порушення стильових і змістових норм повідомлення, мінімальна. Інформативність текстів – дещо вища в німецькій фаховій мові права, проте

визнана низькою (показники ентропії англ. – 0,127, нім. – 0,233, фр. – 0,157, укр. – 0,132).

Термінологічна лексика як складник фахових правових актів ЄС класифікована на такі групи: терміни правової системи ЄС; номенклатурні одиниці; загальнонаукові терміни; загальнонавчана лексика. Терміни правової системи ЄС представлені фаховою лексикою на позначення приєднання або вступу до Євросоюзу; фаховою лексикою, що позначає належність до Євросоюзу; фаховою лексикою на позначення політики ЄС; фаховою лексикою на позначення фінансових, економічних понять та установ; фахової лексики на позначення органів, комітетів, комісій Євросоюзу. Номенклатурні позначення широко представлені в терміносистемі правових актів ЄС для називання установ, органів, організацій, структурних підрозділів.

У терміносистемі правових актів ЄС серед способів термінотворення активно використовують морфолого-синтаксичний і синтаксичний способи (німецька та англійська мови) словотвору, зокрема словоскладання та аббревіацію. Продуктивними моделями термінотворення є атрибутивні словосполучення. Елементами термінів-словосполучень можуть бути лише (1) правові терміни, (2) сполучення терміна й загальнонавчаної лексичної одиниці та (3) обидва компоненти – загальнонавчана лексика, сполучення яких утворює правовий термін ЄС. Виокремлено продуктивні суфіксальні та префіксальні моделі, а також структурні типи термінів права ЄС. Проілюстровано можливості кореляції та адаптації українського правничого поля до сучасних юридичних тенденцій ЄС.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з аналізом фахової лексики ЄС у різних дискурсивних практиках з метою адаптації української правової системи до сучасних юридичних традицій ЄС, що слід вважати обов'язковим і неминучим атрибутом процесу зближення України з ЄС, з одного боку, та перспективи повноцінного входження нашої країни до євроспільноти, з іншого боку.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВІДОБРАЖЕНО В ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:

Публікації у фахових виданнях України

1. Гідора А. Л. «Архітектоніка» юридичних актів ЄС / А. Л. Гідора // Наукові записки / ред. кол. : О. Семенюк . – Кіровоград : В. Ф. Лисенко, 2015. – Вип. 145. – С. 620–625 с.
2. Гідора-Шишковська А. Л. Основні підходи до класифікації юридичних термінів Європейського Союзу в різноструктурних мовах / А. Л. Гідора-Шишковська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету : зб. наук. праць / ред. кол. : Н. В. Бардіна, Ш. Р. Барисов, О. А. Жаборюк та ін. – Одеса : МГУ, 2015. – Вип. 14. – С. 113–116.
3. Гідора-Шишковська А. Л. Правова система ЄС: лінгвістичний та екстралінгвістичні виміри / А. Л. Гідора-Шишковська // Актуальні проблеми філології та перекладознавства : зб. наук. праць / ред. кол. : Ю. П. Бойко,

О. В. Ємець, Л. І. Белехова та ін. – Хмельницький : ХНУ, 2015. – Вип. 8. – С. 14–19.

4. Гідора-Шишковська А. Л. Синтаксичні особливості юридичних текстів ЄС (на матеріалі різноструктурних мов) / А. Л. Гідора-Шишковська // Науковий вісник Херсонського державного ун-ту / тех. ред.: В. В. Демецька. – Херсон, 2016 – С. 68–73.

5. Гідора-Шишковська А. Л. Характерні риси правового євролекту як фахової мови / А. Л. Гідора-Шишковська // Одеський лінгвістичний вісник : науково-практичний журнал / ред. кол. : Н. В. Петлюченко, В. Я. Мізецька, А. О. Артюхова та ін. – Одеса : ОЮА, 2015. – Вип. 5. – С. 26–29.

Публікації у наукових періодичних виданнях інших держав

6. Гідора-Шишковська А. Л. Структурний аналіз термінів правових актів ЄС (на матеріалі англійської, французької, німецької та української мов) / А. Л. Гідора-Шишковська // Science and Education a New Dimension. – Philology V (35). – Budapest, 2017. – Issue 125. – P. 25–28.

Публікації у фахових наукових виданнях інших держав

7. Гидора-Шишковская А. Л. Терминологические параллели в системе юридических актов ЕС в разноструктурных языках / А. Л. Гидора-Шишковская // Международный научно-исследовательский журнал : периодический теоретический и научно-практический журнал. – Россия : Екатеринбург, 2015. – № 3 (34). – Ч. 2. – С. 75–82.

Публікації у збірниках наукових праць

8. Гідора-Шишковська А. Л. Основні типи дускурсу / А. Л. Гідора-Шишковська // Актуальні проблеми сучасної лінгвістики та методики навчання іноземних мов у дослідженнях студентів / Харківський національний ун-т імені В. Н. Каразіна. – Харків : ХНУ, 2009. – Вип. 5. – С. 54–58.

АНОТАЦІЯ

Гідора А. Л. Терміносистеми правових актів ЄС (на матеріалі англійської, німецької, французької та української мов). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.15 – загальне мовознавство. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» МОН України. – Одеса, 2017.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню терміносистем правових актів Європейського Союзу (ЄС) на матеріалі англійської, німецької, французької та української мов. У роботі систематизовано терміни правових актів ЄС за структурними та семантичними показниками; розроблена класифікація фахової лексики права ЄС. Схарактеризовано правову систему ЄС у сучасних гуманітарних розвідках; досліджено правові акти у системі фахової мови права ЄС; описано жанрово-стильові риси правових актів ЄС; окреслено тенденції до мовної економії у фахових текстах ЄС; розроблено методику дослідження правових актів ЄС на матеріалі англійської, німецької, французької та української мов; представлено екстралінгвальну та вербальну організацію правових актів ЄС на матеріалі англійської, німецької, французької та

української мов; визначена термінологічна лексика як складову фахових правових текстів ЄС; досліджено продуктивні словотвірні моделі та структурні типи термінів у межах терміносистеми правових актів ЄС; проілюстровано можливості кореляції та адаптації українського правничого поля до сучасних юридичних тенденцій ЄС.

Ключові слова: термін, термінологія, терміносистеми правових актів ЄС, фахова мова права ЄС, ентропія, уніфікація та гармонізація.

АННОТАЦИЯ

Гидора А. Л. Терминосистемы правовых актов ЕС (на материале английского, немецкого, французского и украинского языков). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.15 – общее языкознание. – Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К.Д. Ушинского» МОН Украины. – Одесса, 2017.

Диссертация посвящена комплексному исследованию терминосистем правовых актов Европейского Союза (ЕС) на материале английского, немецкого, французского и украинского языков. В работе систематизированы термины правовых актов ЕС по структурным и семантическим показателями; разработана классификация специальной лексики права ЕС. Схарактеризована правовая система ЕС в современных гуманитарных исследованиях. Правовые акты рассмотрены в системе специального языка права ЕС; описаны жанрово-стилевые черты правовых актов ЕС; обозначены тенденции к языковой экономии в профессиональных текстах ЕС; разработана методика исследования правовых актов ЕС на материале английского, немецкого, французского и украинского языков; представлена экстралингвистическая и вербальная организация правовых актов ЕС на материале английского, немецкого, французского и украинского языков. Терминологическая лексика определена как составляющая специальных правовых текстов ЕС; исследованы производные словообразовательные модели и структурные типы терминов в пределах терминосистемы правовых актов ЕС; проиллюстрированы возможности корреляции и адаптации украинского правового поля к современным юридическим тенденциям ЕС.

Ключевые слова: термин, терминология, терминосистемы правовых актов ЕС, специальный язык права ЕС, энтропия, унификация и гармонизация.

SUMMARY

Gidora A. L. Terminological systems of EC legal acts (based on English, German, French and Ukrainian). – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology. Speciality 10.02.15 – General Linguistics. – The State Institution “South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky” of the Ministry of Education and Science of Ukraine. – Odesa, 2017.

The thesis is devoted to the complex study of terminological systems of legal acts of the European Union (EU) on the basis of English, German, French and

Ukrainian. The terms of EU legal acts are systematized according to structural and semantic indicators; the classification of the special vocabulary of EU law has been developed. The theoretical basis of terminological systems of EU legal acts is grounded on the correlation between the law and the language, theoretical approaches to terminology, terminological systems, theories of a term, a derivation theory.

EU legal act is interpreted as a special text verbalized in the form of a document consisting of some units, combined by different types of lexical, grammatical and logical types of connection, and operating in the field of special communication in the EU. Legal languages are based on EU law legal systems rooted in different legal concepts, namely Anglo-Saxon and Romano-Germanic law. All linguistic versions of EU legislation have equal legal effect.

Results of the study showed that the conceptual system of EU law led to the heterogeneity of terminology, elements of which are terms from other branches of law and related sciences, mainly financial, economic and socio-political ones. At the same time we have stated the presence of specific terminological elements within the EU terminology.

It has been found out that national specific elements are manifested on the level terminological parallels, where terms show differences in the meaning volume due to a various number of differential semes, as well as on the syntactic level, resulting in differences in the structure and correlation of simple and complex sentences.

The terminological system of the EU legal language is interpreted as a sign model of law order in the EU. The elements of terminological systems serve terminological lexical units (words and phrases) of a specific special language of the Member States and the structure of the whole structure is adequate to the system of concepts of the legal system of the EU. The tendency to language economy is embodied in professional texts of EU law. Its main means are lexical units, namely syncretism presented by polysemy of terms and the abbreviation.

Terminological vocabulary as a component of special EU legal acts is classified into the following groups: terms of the legal system of the EU; nomenclature units; general scientific terms; general vocabulary. The terms of the legal system of the EU designate accession or admission to the European Union; membership in the European Union; EU policy; financial, economic concepts and institutions; bodies, committees and commissions of the European Union. Nomenclature designations are widely represented in the terminology of EU legal acts for naming institutions, agencies, organizations and bodies.

Among the productive ways of forming terms within the terminology of the EU legal acts there are morphological-syntactic and syntactic methods (German and English) of word formation, including compounding and the abbreviation. The components of terminological collocations can be only legal terms, combination of a legal term and general lexical item, as well as both components are general lexis, the combination of which forms a legal term. There have been singled out frequent suffixation, prefixation models and structural types of terms. There has been illustrated the possibilities of correlation and adaptation of Ukrainian legal field to the current legal trends in the EU.

Key words: term, terminology, terminological systems of EU legal acts, special language of EU law, entropy, unification and harmonization.